

לשון הרע

- במשנה בערכין איתא (פ"ג מ"ה) "נמצא האומר בפיו יתר מן העושה מעשה, שכן מצינו שלא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע שנאמר (במדבר י"ד) וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי". נמצא שגזר דינם נחתם על עוון דיבור לשון הרע ע"י המרגלים.
- מאידך בדברי חז"ל מצינו (במדבר רבה פרשה ט"ז) "אמר להם הקב"ה- אתם בכיתם בכיה של חנם לפני, אני אקבע לכם בכיה לדורות, ומן אותה שעה נגזרה על ביהמ"ק שתתחרב כדי שיגלו ישראל לבין האומות שכה"א (תהלים קו) "וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות" נשיאות יד כנגד נשיאות קול" עכ"ל, נמצא א"כ שלא על עוון לה"ר נגזר דינם אלא על הבכיה, והיא הרי לא שייכת ללה"ר, וצריך ליישב.
- מקור האיסור של לה"ר הוא במרים "זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים", וברמב"ם (טומאת צרעת פט"ז) טרח לבאר שמה שמרים ואהרן דיברו לה"ר, אלא טעות, אבל לא כוונה לבזות או להשפיל, שזה יסוד האיסור של לה"ר, (ז"ל הרמב"ם "מרים הנביאה שדיברה באחיה, שהיתה גדולה ממנו בשנים, וגידלתו על ברכיה, וסכנה בעצמה להצילו מן הים, והיא לא דברה בגנותו, אלא טענה שהשותו לשאר נביאים, והוא לא הקפיד על כל הדברים האלו שנאמר "והאיש משה עניו מאד" ואע"פ כן מיד נענשה בצרעת") ואעפ"כ זהו המקור לאיסור לה"ר, וזה תימה.
- אותה התמיהה נמצאת גם במה שדיברו המרגלים על הארץ ועל אנשים אנונימיים ומיני פירות, הרי אין כזה דין בידינו לשון הרע לאסור דיבור על ארץ או חפצים ופירות, ואם לא ששייך למישהו שרוצה למכרו אין איסור בדיבור עליהם.
- אמרו חכמים (ערכין טו): "כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים", וזה דבר לא מובן, מאי כולי האי, היעלה על הדעת שאם מדבר מישהו על חברו ומזיק לו באיזה דבר זניח- שיהיה זה יותר חמור מאילו רצחו, וצריך להבין מהו הפגם הגדול בהשחתה זו שמשמע שהיא שלא נגמרת ברעה או הנזק שעשה לשני, אלא נוגעת לשרשי הקיום.
- ביאור הענין הוא- "כי בצלם א' עשה את האדם", פי' שכביכול בורא העולם עשה את האדם כבורא, כמבואר ב'נפש החיים' (שער א'), וע"כ דוקא בצלם 'אלוקים' כי זה הוא השם של הבריאה, שבה נאמרו כל המאמרות.
- ל"ב פעמים נאמר השם 'אלוקים' בבריאת העולם, וזה כנגד הכבוד- כבוד בגי' ל"ב, וכמ"ש "כל מה שברא בעולמו לא בראו אלא לכבודו", כי הבריאה היא גילוי הכבוד, והנברא היחידי שנברא למטרה זו הוא האדם שנוצר כבעל בחירה, משום שכבוד יכול לתת רק מי שיכול גם לא לכבד, ואעפ"כ בוחר כן לכבד, כיוון שכבוד מוכרח הוא לכה"פ לא כבוד- אם לא ביזיון גמור, (וע"כ שירת המלאכים באה רק אחרי שירת האדם, כי בזה הם מגלים את מה שאנו מכבדים, אבל מהם לא מגיע שום בחירה).
- הבריאה בל"ב שמות א' היא צלמו של אדם, שנברא למטרה זו, כך ש'צלם אלוקים' במילים אחרות הם 'כח הבחירה', שעל ידו ניתן הכבוד.
- הבריאה נבראה 'יש מאין', וכח הבחירה שניתנה לאדם היא לא בריאה של יש מאין, אלא שהוא זה שצר וקובע את צורת הבריאה, אם לטוב או למוטב.
- הואיל והבריאה כולה נבראה ב'דיבור', כמ"ש "בעשרה מאמרות נברא העולם", וכמו שאנו אומרים "שהכל נהיה בדברו", משום כך נתן הקב"ה כח בדיבורו של האדם, שאמנם לא בורא דבר חדש, אבל הוא זה שיוצר ומעצב את המציאות לפי צורתה שנתן לה האדם, מציאות של אמת או מציאות של שקר.
- כשבורא העולם נתן לנו את התורה שנקראת "דברי אשר שמתו בפיו" כביכול נתן בנו את דיבורו, וזה שורש כח הדיבור שניתן ל'צלם אלוקים' האמיתי, הן אמנם כל האדם נברא בצלם ולכא' אפי' אומות העולם היו צריכים להיות ממקבלי כח הדיבור, אבל אחרי שאדה"ר השחית את הצלם, איבדו כל בני האדם את כח בדיבור שב'צלם'י, ורק חלק מזרעו של אדה"ר החזירו את הצלם למקומו, והם מקבלי התורה שבטלה מהם זוהמא, הם אלה שזכו וחזר להם הצלם, שבהם צורת 'אדם' אמיתית.
- "דברי אשר שמתו בפיו" הוא תורה שבעל פה, וע"י אנו מסוגלים ליצור ולחדש דברי תורה שנקראים על שמיו, וכך זה הוא יותר חזק מלברוא חדשות בעולם, כי אם יכול לברוא חדשות בתורה ממילא יכול לברוא חדשות בעולם, כי הוא מסור בידו כיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא" ממילא מסירת התורה בידי חכמי תורה שבע"פ הוא הוא מסירת העולם לשליטתם בו, ובזה מתבאר מה שמובא בש"ס אין ספור מקרים של ניסים גלויים כבקיעת נהרות והחייאת מתים, וזה בזמן רב אחר פסיקת הנבואה מישראל, וזה דבר תמוה מאוד, הרי אלישע הנביא ביקש מאליהו "פי שניים ברוחך" ופי' שאלהו החיה מת אחד, ואלישע שתיים, ולעומת זה בזמן תורה שבע"פ מצינו שאמר אנטונינוס לרבי "יודעני שקטן שבכם מחיה מתים", ואיך זה יתכן שאלישע שזכה פי שנים מאליהו זכה להחיות שני מתים, ולצורך גדול, וכאן בלי ענין כמעט החיו מתים בלי שום התפעלות, והתי' הוא שזה מכת תורה שבע"פ, שניתן התורה בידינו וממילא הבריאה גם בידינו, וכמו שאמר אמימר שאם לא היה נצרך הגשם לבריאה, היה מסלק אותו מן העולם, וכל המערכת של הבריאה היתה משתנה, וכמו שבאמת היה בימי רבי שגשם לא ירד מלמעלה אלא מלמטה, והכל מורה על ענין זה שכח הבריאה ניתן בידי חכמי תורה שבע"פ, לעומת תורה שבכתב שלא נמסרה אלא בנבואה ולא נקראים ע"ש מוסרם, כי התורה לא נמסרה בידם, אבל בידי חכמי התושב"ע ניתן התורה בידיהם, להיקרא ע"ש, ובזה גופא נמסרה הבריאה להיות בידם, וזה כח אדיר שיכול להזיז כוכבים ממסילותם.
- כך זה הוא כח הדיבור שכשמשמשים בו נכון הוא "דברי אשר שמתו בפיו" ובכוחו להפוך את העולם לעולם שאין טוב למעלה ממנו, אבל ב'צלם אלוקים' שבנו- כח הדיבור- ניתנה גם האפשרות להפוך את העולם לרע שאין כמוהו, וע"כ מכיוון שכח הדיבור הוא כח הבריאה שניתנה לאדם, אם לא היה יוצא מפי האדם שום דבר רע, לא היה מציאות של רע בבריאה, ואפי' אם הדיבור הוא על מה שנעשה כבר בידי מישהו, בכ"א הדיבור חמור לאין שיעור, כי המעשה הוא רק פעולה נקודתית, אבל הדיבור הוא כח יצירה, כח שמעצב ונותן את הפרשנות למעשה, וממילא נותן צורה רעה למערכת הבריאה כולה.

¹ אלא שצריך לי ביאור לפי"ז למה לא נאמר שגם את כח הבחירה איבדו אומות העולם? הרי יסדנו ש'צלם פי' כח הבחירה שע"י נעשה הכבוד.

- דיבור רע מעצב את צורת העולם, עד כדי כך שאילו בנ"א לא היו מדברים דבר רע, העולם היה נהיה עולם טוב, וממילא היה גורם שמהר מאוד גם לא היה נעשה בעולם שום דבר רע, ולהיפך- הדיבור הרע יוצר צורה של עולם רע, וממילא מובן מה כח ההשחתה הנורא של דיבור לה"ר, כי לא הנזק שנעשה לשני הוא מה שנותן לפעולת הדיבור הרע את חומרתו, אלא השימוש בכח הכביר והנורא הזה- שיכול לדבר וליצור ד"ת שיקראו ע"ש, את הכח שבו נברא העולם- ואיתו הורס את הבריאה, ויוצר בה צורה של רע.
- שני האנשים שהתפקיד שלהם היה להיות המקור לדברי תורה שבע"פ הם אהרן ומרים, אהרן שעליו נאמר במפורש "תורה יבקשו מפיהו" כי למשה לא היה כח דיבור מלכתחילה, אלא היה כבד פה, כי כל כולו הוא 'תורה שבכתב', ומי שאמור לבטא את מה שמשה רוצה לומר ולא יכול הוא אהרן, שהוא כח תורה שבע"פ, וזה מה שנאמר "אהרן אחיך יהיה נביאך", ומרים שמתנת הבאר בזכותה, והוא שורש הכח של 'נביעה' וחיידוש בדברי תורה, כי היא היתה צורת הבריאה של מקבלי תורה שמצד המקבל שבעם ישראל, כי אנחנו הכלה שבמתן תורה, ולדוגמא "לך ואנוכי אהיה עם פיך והורתיך את אשר תדבר" ובחז"ל 'והורתיך' מל' הריון, כי הם נזרעו בו ע"י בורא העולם במתן תורה ששם היינו לצד המקבל, וע"י הם נולדים, ומרים היא בח' האשה שבכלל ישראל, ודוגמא לדבר- שכשנסתלקה חזר בזכות משה, וכמ"ש "הואיל משה באר את התורה הזו" ומכאן שחזר הבאר לישראל בזכות משה, ומה המשמעות של דבר זה- מה שאז פתאום ה'כבד פה' נעלם, וביום א' אמר משה את הרוב המכריע של ספר דברים, כי קיבל את הכח של מרים של תורה שבע"פ.
- קלקול כח הדיבור שהיה באהרן ומרים באמת לא היו שייכים להל' לה"ר שבח"ח, אלא משמעו הוא קלקול כח הדיבור של אלו שכח הדיבור שייך להם בעוצמה הגבוהה ביותר שלו.
- וכן במוציא דיבת הארץ רעה, אחרי שמשה שלח מרגלים לתור את הארץ, את ה'כולם אנשים' ראשי בני ישראל המה, והם היו צריכים ללמוד את ענין הארץ כמו 'שטיקל תורה', ובכך לתת פירוש אמיתי וטוב לארץ, ולהחיל את זה על הארץ, ובשליחת המרגלים נתן משה בידיהם את הכח ללמוד את הארץ, והיו צריכים לחזור וללמד את מה שראו כראית משה רבינו כיוון שהם שלוחים של משה רבינו, כמו שדרשו "שלח לך" והם היו ראויים לכך, והם הביאו בחזרה ארץ רעה, כי בכח הדיבור שלהם שענינו לפרש ולתת צורה למציאות המתגלה- הם נתנו פי' רע ומעוות למציאות, ובאמת החילו את זה על הארץ ויצרו מציאות של ארץ רעה, ורק משה נתן לארץ את בח' המקום והזמן שלה ע"י מה שבימו האחרון נתן בה את כח הפי' הנכון בראייתו את הארץ, וכמ"ש "כל שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשר", כי כח הראיה של משה רבינו עשתה את ארץ ישראל לארץ הקדושה, אבל בני' נכנסו רק לארץ של המרגלים.
- המהר"ל מגלה שעוון המרגלים הוא מה שחתכו את יציאת מצריים מביאת הארץ, שדור א' יצא ממצריים ודור שני נכנס לארץ, וזה לא מה שהיה צריך להיות, כי היתה צריכה להיות יציאה אל הארץ- והכניסה לארץ היתה צריכה להיות גמר היציאה, ואמנם את יצי"מ לא איבדו כי לא היה שייך לאבד אותו (לא התבאר בשיעור למה), אבל את הכניסה אל הארץ איבדו, כי החיתוך הזה של הדבר האחד יצר כניסה לארץ אחרת ולא לארץ המקורית.
- עד שלא נחזור למה שארץ ישראל האמיתית- הארץ הזו לא תהיה שלנו, וזו היתה הפעולה הנוראית של לה"ר, נתינת מציאות הרע בבריאה והחלתו על הארץ, והבכיה של חינום, והנה ענין הבכיה הוא קול, שהוא שורש כל הדיבורים כולם, כי מן הקול עושים דיבורים, אלא שבקול קשה יותר לרמות כמו בדיבור, כי צעקה שאיננה אמיתית היא גלויה לעין, ובכי של אמת הוא קול של מוות, וכמו שמצינו בביאור מה שאמרו "אפשר משה חי וכותב 'וימת שם משה'- ומכאן זה נחלקו התנאים אם את שמות הפסוקים כתב יהושע, או שמשה כתב את זה בדמע- בבכי, וצ"ב מה זה מיישב את הקושיא, ומיישב המהר"ל שכשמשה בוכה הרי בזה הוא שייך למוות ואי"ז שקר לכתוב "וימת שם משה".
- ממילא יתבאר- הרי ארץ ישראל היא "ארצות החיים", וכשבאו המרגלים עם פירושם לארץ, הם גרמו לבכיה, וזה היה אמיתי מעומק תפיסת החיים של כלל ישראל, ובכך הפכו את הארץ להיות ארץ המוות, וכשזה מה שבוקע ממעמקי הלב, אין עוד מקום לדיבורים אחרים, וע"כ כל עוד בכי זה לא נתקן ע"י הבכי לדורות, לא יתכן לקבל דברים אחרים שיפרשו נכון את ארץ ישראל להיות "ארצות החיים", ולכן הארץ בנתיים נלקחת מאיתנו עד שיהיה בסיס לתפיסה חדשה.
- בכתבי באר"י מובא שיש ד' תפילות ביום ולא ג', ואלו תפילות של ד' גלגלי המרכבה, אברהם יצחק ויעקב ודוד, ותפילת דוד היא תיקון חצות, שכל ענינה בכי, והיא זאת שתביא אות הגאולה אלינו, נאמרת בחצות שהיא תחילתו של היום הבא בזמן שהוא שיא החושך, הכי לילה, ואז ע"י התפילה הזו נגיע מעומק הלילה לאור הבוקר, כי גזר הדין ניתן ע"י דיבור- כדאיתא במשנה- אבל זה שנוסף לזה גם ענין שלא ניתן לתיקון, אלא הוא פורענות לדורות, בא ע"י בכי שגרם לזה המשכיות לדורות, וזו השבועה שנשבע בורא העולם שכך זה ימשך, עד שנגמור את הבכי ההוא ונבכה את הבכי האמיתי, וכמ"ש "בבכי יבוא ובתחנונים אובילים" כי בזה מתקבצים, וכמו שבבכיה התגלה יוסף לאחיו ועי"ז התאחדו כך ס' לבנים, שע"י הבכי יוצר דיבורים חדשים.